

Palestin ýazyjysy Gassan Kanafaniniň «Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy hakda

Category: Edebi tankyt, Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Palestin ýazyjysy Gassan Kanafaniniň "Haýfa gaýdyp gelmek" hekaýasy hakda PALESTIN ÝAZYJYSY GASSAN KANAFANINIŇ «HAÝFA GAÝDYP GELMEK» HEKAÝASY HAKDA

Edward Said sürgüne beren düşündirişinde şeýle diýýär: «*Hasam beter biziň günlerimizde sürgündedigiňizi, öý-ojagyňyzyň aslynda o diýen daşda däldigini ýatladýan birnäçe zat bilen bile ýaşamakdan, gündelik döwrebap durmuşyň adaty akymynyň sizi öňki ýerňiz bilen dowamly şoňa baryp ýetjek ýaly bolýandygyňyz, emma nämüçindir ýetip bilmeýän ýagdaýyňyzda tutmagyndan gelip çykýar. Şonuň üçin sürgün bir ýerde galma ýagdaýyndadyr: ne gowy şerti bilen doly birleşip bilýär, ne*

*öñküsinde doly aýrylyp bilýär, ne doly baglanyşygy doly, ne-de aýrylmalary belli bir derejede nostalgiýa rövüşli we romantiki bolsa başga bir derejede ukyply öýkünmeçi ýa-da gizlinlik bilen jemgyýetiň daşyna atylanyňam hüşgär bolmaly howpy orta çykýar – has rahat we howpsuz bolma howpy».*¹

E.Saidiň umuman sürgüne degişli aýdýan zatlary sürgüniň iktarada gysylyp galşyna we temasyna yşyk tutýar.

Gassan Kanafani sürgün edilen adam hökmünde hemem ýer-ýurduna bolan kúýseg bilen içerki dünýäsindäki boşlugy ýazgy bilen we syýasy tutum bilen düzgýne girizmäge jan edipdir.

Kanafaniniň taryhy aýlanyşygyň getiren ekplutatirlenýän ýurtda ýaşamagy – döreden eserleri bilen öz jemgyýetini, syýasy pozisiýasy bilenem eksplutator Ýsraýly obýekt edip alypdyr.

Edward Saidiň «köksüz adam» sözi Gassan Kanafanide has köp ýer tutýar, ol geljegiň nämälimliginiň döreden netijeleri köplügindedir. Geçmişini ýüzi we ýalňyşlyklary bilen jemgyýetçilik hakydasyny diri saklanyny gowy görýär.

Eserlerindäki şular ýaly tankyt we hakyda döretmek meýli ony geljege alyp barýan ýol-ýodalaryndaky netijesizligini we petiklenmeleri-de aýan edýär.

Hem öýünde bolmazlygy, hem öýünden kowulmagy, hem-de öýüne gaýdyp barmazlyk hakykaty Gassan Kanafaniniň gysylyp galmagyna degişli «köksüz adam» alamatynyň gaýmalap ýören suduryny ýygýgydan görkezýär.

Palestinadaky köklerini anyklanda üstünden baran zatlary sürgündäki krizis bilen birleşip, düýpli döwürmeleri döredipdir. Gassan Kanafanide döwürmeler çuňlaşdygyça krizislerem artyp orta çykýar.

Ruhlary hekaýalar arkaly beýan edende, aslynda tankyt edýäni diňe palestin halky däl, hut özüdir.

«Holokostdan» soňky sungatda orta çykan «wekil konfliktini» Kanafani heläkçiligiň dile berjek ýykgyňçylygyny bilmek bilen ýykgyňçylygyň we heläkçilikleriň adamlary nädip dilsiz goýşuny, dili nähili ysmaz edişiniň pikiri bilen eserlerini taryhy-jemgyýetçilik ýaşama liniýasynda ýöredýär.

Bu dilsizligi eserlerinde öz syýasy pikiri we çäkleri bilen ýüzleşdirip beýan edýär. Kanafani palestin halkynyň öwrülişik sepgitlerini, ýitgilerini, bir ýerde saklanyp bilmeýändiklerini we sürgündäki ýagdaýlaryny täsirli we adama mahsus gowşakluklary bilen birlikde suratlandyrýar.

Palestinalylaryň jümle-jahana seslerini eşitdirmekden has

beter biri-birleriniñ sesini eşitmeýändiklerini tankyt edýär. Şeýle-de, dogduk depelerini taşlap gaýtmagyň nähili palestin we nähili palestinaly adam obrazyny döredýändiginiň üstünde köp durup geçýär.

Haýfadan palestinalylaryň sürülmegi

1947-nji ýylda BMG-nyň «Bölekleme meýilnamasynyň» güýje girmegi bilen birlikde Ysraýyl teklipe edilen ýerleriniň bir bölegi hökmünde Haýfa şäherini saýlap aldy.

Bu kararyň güýje girmeginden soň palestinaly araplaryň eden düýpli protest demonstrasiýalarynyň netijeşinde ölenler we ýaralananlar boldy. Minuň bilen birlikde araplaryň we jöhitleriň arasynda düýpli çaknyşyklar bolup geçdi.

Bolup geçen haos sebäpli Arap komiteti ara girip, halky sowukganlylyga çagyrdy, olardan öýlerini taşlap gitmezligi, hüşgär bolmagy, özlerini sowukganly alyp barmagy üçin duýduryşlar berdi.

Emma komitetiň beren duýduryşlar basyşlar sebäpli netije bermedi. Müňlerçe arap ýaşaýan raýonlaryny we öýlerini terk etdi. Noýabr aýynda bolup geçen bu wakalardan soň jöhit militaristleri dekabryň aýynda Haýfadaky arap mähellesiniň arasyna bomba zyňmagy bilen alty adam öldi, 42 adamam

ýaralandy.

Bolup geçen bombaly teraktyň yzyny başga teraktlaram ýetirdi. Jöhitler araplara garşy uly teraklary amala aşyrdylar, munuň netijesinde 62 müň arap ilaty 5-6 müňe çenli peseldi.

Käbir çeşmeler jöhitleriň köpüsiniň araplaryň hiç ýerik gitmän öňküsi ýaly ýaşamaklaryny, dükanlaryny ýöretmegini isländigini, ýöne milletparaz jöhitleriň basyşlary we arap liderleriň gop bermegi sebäpli araplaryň bir demde Haýfany taşlap gaýdanyklaryny aýdýar.

Gassan Kanafani: «Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy

Gassan Kanafaniniň «Palestinanyň çagalary» hekaýalar ýygynynda awtoryň özüniň we palestin halkynyň durmuşyndan söz açlýar.

Eserlerinde häkimiýetsizlik duýgusy bilen dolup-daşýan halkyň taryhy ýazgydyny geçmişiň ýalňyşlyklarynda gözläp, täzeden aýaga galmagyň ýollaryny salgy berýär. Eseriň süňňünde aýtjak zadyny halkynyň ýalňyşlyklaryny öz duýgularyna ýugrup aýdýar.

«Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy hut şu babatda palestinalylary düýpli tankyt etmek bilen palestinalylartň şahsy duýgy ýagdaýlaryna-da aralaşýar.

Häsiýetleriň arasyndaky duýgular bilen, ýerleriň we jisimleriň gepleme formasy bilen häzirki palestinalylaryň näme üçin şeýle ýagdaýa düşendiklerine degişli çarçuwa çyzýar.

Ýazyjynyň palestin halkyna gönükdiren tankydy bellikleri ýazgydy kabul edişleriniň aňyrsyndaky ýazgylaryndan bölünişide geçmişe we geljege üýtgeşsizleşdirýär.

«Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasynda palestinalylaryň Haýfany taşlap gaýtmaklarynyň we olaryň ilatly punktlaryna Ysraýylyň gurulmagyndan soň ýerleşdirilen jöhitleriň üstünde durlup geçilýär.

Hekaýada ençeme ýyl öň taşlanyp gaýdylan Haýfa turistik gezelenç etmäge Ysraýylyň 1969-njy ýylda rugsat bermegi bilen münlerçe palestinaly öýlerini görmek üçin gaýdyp gelýärler. Sait we Safiýe hem şolaryň arasynda.

Haýfadan çykyp gaýdanlarynda baş aýlyk çagasy Halduny ýanlaryna almadyk Saitdir Safiýe hem-ä ony hemem öýlerini görmek umydy bilen ýola çykýarlar.

Awtoulag bilen ýola çykan batlaryna geçmişiň demligiňi bogup barýan duýgusyny-da ýanlaryna alýarlar. Indi awtoulagda olar ýok, Haýfadan gitmäge mejbur bolnan günüň gynanjy we gaýdyp gelmegiň oýarýan duýgularynyň täsiri-de bar:

*«Rul hemişekisinden has köp derjiremäge başlan aýalarynyň arasynda agyrlaşdy. Ol aýalyňa «Men bu Haýfany bilýän-ä, ýöne ol meni tanasy gelenok» diýesi geldi. Emma pikirini üýtgetdi».*²

«Gelen öýi, şäheri, köçeler, prospektler, agaçlar, diwarlar, gapylar we başgalar indi olaňky däl. Olar indi keseki.

Olaryň ýurdy däl. Öňki öýleriniň bosagasyna gelende we içerik girende her görýän zatlary olaryň geçmişini birin-birin öňlerine serdi:

Sait elini gapynyň jaňyna ýetirdi. Safiýe ýuwaşlyk bilen:

*– Jaňy çalşypdyrlar – diýdi. Bir pursat dymdy we sözünüň üstüni ýetirdi: – Adyny-da. Bolaýmalysy ýaly».*³

«Uzak wagta çeken huş ýitgisinden soň özüne gelen biri ýaly närseleri käte bölek-bücek, käte-de bir bir pursatda täzedən synlap, daş-töweregine seretdi.

Oturýan otagyna baranda öňki ulanan baş oturgyjyndan iki sanysynyň galandygyny gördi. Beýleki üç oturgyç täzedi. Hem gödeňsi, hem beýleki goş-golamlara sazlaşykly däl ýaly bolup

görünyärdi.

Otagyň ortasynda reňki biraz solanam bolsa, elde ýasalan nagşly stol bardy. Stolyň üstünräki aýna wazanyň ýerine tagta waza goýlupdyr we içinde tawus guşunyň bir gysym peri bardy.

Öň olaryň ýedi sanydygyny bilýärdi. Oturan ýerinden perleri sanamaga synanyşdy, emma oňarmady. Şonuň üçin ol ýerinden turup wazanyň ýanyna bardy we perleri ýekän-ýekän sanady. Baş sany per galan eken».⁴

«Olary birmahallar ýatlamalarynyň gaýmalaýan öňki öýlerinde garşylan adamam öň genosidden ejir çeken polşaly jöhüt aýal. Gapydan giren batlaryna öý eýesi uzak wagt bäri olara garaşýandygyny aýdýar. Sait bilen Safiýe gussa bilen öýüň içini synlaýarlar.

Ikisiniň içindäki kem gaýdýan we gorkup garaşýan zady – çagalary Halduny soramakdy. Birhili soramaga bogunlary ysanokdy. Ahyrsoňunda Sait wazanyň içindäki ýene iki periň nirededigini soramagy bilen ogly Haldunyň ýaşaýandygyny mälim edýän ýagdaýam ýüze çykýar.

Onuň ady indi Haldun däl, Dow. Bu ýagdaý Saidiň hakydasyny watanyny taşlap gitmegiň agyr hakykaty bilen sarsdyrýar. Watansyzlygyň suraty perzendiniň bar bilen ýoguň arasyndaky duýgy bilen mazaly sepini bildirýär:

– Hiç zady taşlap gitmeli däl ekenik. Ne Halduny, ne öýmüzi, ne-de Haýfany!

Haýfanyň köçeleribde awtoulag sürüp barýarkam duýan şol gorkunç duýgymyň meňzeşini senem duýmadyňmy?

Haýfany bilýän ýaly duýdum, emma şäheriň meni tanasy gelmedi. Şol duýgyny şu öýde, bärde, öz öýmüzde-de duýdum.

Muny pikiriňe getirip bilýärmiň beri? Öýümiziň bizi tanamakdan ýüz öwürjegini? Muny duýaňokmy?

Görersiň, bu Haldun babatda-da şeýle bolar. Görersiň!»⁵

Gassan Kanafaniniň «Haýfa gaýdyp gelmeginde» gürrüň berilýän Saidiň, Safiýäniň we Haldunyň başdan geçirýän wakalary ähli palestinalylaryň başdan geçirýän wakalarydyr.

Zürýatsyzlyk şol bir wagtyň özünde watansyzlyk bilen deňdir. Haldun, täze ady bilen Dow, ýagny Sait bilen Safiýäniň ogullary indi ysraýyl esgeri.

Watansyzlyk Dow bilen başga watan bolupdyr. Är-aýal geçmişi geçmişde goýmazdan hakykata ýönelmegiň ahlak-moral ýykgynçylygyna duçar bolýarlar.

Sait bilen Safiýe özbaşdak palestinaly bolup däl-de,

adamkärçilikli duýgularyň we pikirleriň yönelden ahlak derňewi bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar.

Özi hakda pikir etme, ahlak soraglaryna öz üstlerinde jogap bermek şol bir wagtyň özünde watansyzlygy-da öňlerine getirip goýýar. Mümkünçilikleriň we girdaplaryň arasynda näderini bilmän galan adamzat dramasy.

Kanafaniniň çagalyk ýyllarynda migrant bolmagy hekaýanyň süňňüne aralaşandygy aýyk belli bolýar. Ýurduňy taşlap gaýtmagyň ýalňyslygy Kanafaniniň hemme eserlerinde ör-boýuna galýar.

Hekaýanyň soňky bölümlerinde Saitdir Safiýe Dowa

sataşanlarynda Palestina we palestín halkyna degişli iň esasy dyknyşygy we çykgynsyzlygy Dowuň diline salyp aýtdyrýar:

«- Haýfany terk etmeli dälidiňiz. Aýdaly, beýtmek mümkin däl eken, näme bolanda-da sallançakdaky çagaňyzy taşlap gitmeli däl ekeniňiz. Bulam mümkin däl bolsa, iň bolmanda yza gaýdyp gelmekden asla el çekmeli dälidiňiz.

Munuňam mümkin bolmandygyny aýdýarsyňyzy? Ýigrimi ýyl geçdi! Tegelek ýigrimi ýyl! Şunça wagtlap ogluňy gaýdyp almak üçin näme etdiň? Seň ýeriňde bolan bolsam, diňe şunuň üçinem elime ýarag alardym. Şundan güýçli isleg bolup bilermi?

Hemmäňiz ejiz! Aşa ejiz! Geçmişe garap durmagyň we bendiligiň agyr zynjyrlary bilen baglysyňyz! Maňa hiç ýigrimi ýylyňyzy aglap geçirendigiňizi aýtjak bolaýmaň! Gözýaş kemterligi ýa-da ýitirilen zady yza dolap getirmeýär. Gözýaş mugjyza döretmeýär!

Dünýäniň hemme gözýaşlary birleşse-de, içinde ýitiren çagalaryny gözleýän ene-ata bolan kiçijik oturgyjy göterip bilmez.

Diýmek, ýigrimi ýylyňy aglap geçiripsiň-dä, şeýlemi? Häzir sen maňa şeý diýjek bolýarsyňmy? Seniň kelpen, döwük-ýenjik ýaragyň şumy?»⁶

Kanafani eserlerinde şahslary aýry-aýry taryhy elemente öwürüp, kiçijik aýna böleginiň içinde bir asyrlyk ýüzleşme bilen başa-baş goýýar. Etiki-syýasy pikirler, şahslar arkaly palestín taryhyna we ýykgyňçylygyna bellikler edýär.

Şeýtmek bilen Kanafanidäki suratlandyrmalar «terk etme» faktorlary bilen düzülen de gürrüňini seredişe hakydany yöneldip, iň uly günäniň nirededigini görkezýär.

1. Edward Said, «Intellectual» («Sürgün», «Marjinal», «Keseke»), 51-nji sah.

2. Gassan Kanafani «Palestinanyň çagalary», 172-nji sah.

3. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 185-nji sah.

4. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 186-njy sah.

5. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 198-nji sah.

6. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary» 211-nji sah.

Mustafa ORMAN,
ýazyjy.

Anna, 02.07.2021 ý Edebi tankyt